

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav Primární a preprimární edukace

Environmentální výchova v předškolním vzdělávání

Bakalářská práce

Autor: Vendula Groulíková

Studijní program: B7507- Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Vendula Groulíková**
Osobní číslo: **P14K0031**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Environmentální výchova v předškolním vzdělávání**
Zadávající katedra: **Ústav primární a preprimární edukace**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Cílem práce je popsat environmentální výchovu v předškolním vzdělávání se zřetelem na konkrétní environmentální činnosti, ekologická centra, ekologické programy., zdravou stravu jako součástí EVVO, lesní školky, školky s ŠVP, kde je zapojen EVVO. Teoretická část práce by vymezila pojem environmentální výchova a další související pojmy. Cílem empirické části práce by bylo zjistit informovanost rodičů dětí navštěvujících různé mš a možnostech implementace EVVO do předškolního vzdělávání. Metody a techniky: dotazníkové šetření, případně rozhovory s rodiči.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PaedDr. Martina Maněnová,
Ph.D.**
Ústav primární a preprimární edukace
Oponent bakalářské práce: **Mgr. Jitka Vítová, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **18.12.2015**

Termín odevzdání bakalářské práce:

doc. PhDr. MgA. František Vaníček, Ph.D.

děkan

PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.

vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

Vendula Groulíková

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. PaedDr. Martině Maněnové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Anotace

GROULÍKOVÁ, Vendula. *Environmentální výchova v předškolním vzdělávání*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 61 s. . Bakalářská práce.

Bakalářská práce je rozdělena na praktickou a teoretickou část. Teoretická část se zabývá vymezením pojmů týkajících se environmentální výchovy, jejího využití v mateřské škole, zapracování do ŠVP. Dále mapuje projekty, organizace, programy a lesní školky zabývající se tímto tématem v Libereckém Kraji. Cílem empirické části bylo zjistit informovanost rodičů dětí navštěvujících různé MŠ a možnostech implementace EVVO do předškolního vzdělávání. Metody a techniky: dotazníkové šetření, případně rozhovory s rodiči.

Klíčová slova: EVVO, ŠVP, průřezová témata

Annotation

GROULÍKOVÁ, Vendula. *Environmental education in preschool education*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 62 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor thesis is divided into practical and theoretical part. The theoretical part deals with the definition of terms relating to environmental education its use in kindergarten, incorporation of the SEP. Further mapping projects organizations, programs and forest kindergarten on Liberec district. The aim of the empirical part was to determine the awareness of parents of children attending kindergarten and different possibilities of implementation of CEPA in early education. Methods and techniques: a survey of interviews with parents.

Keywords: CEPA, SEP, cross-cutting the

1	Úvod	1
2	Teoretická východiska práce	3
2.1	Bílá kniha	3
2.2	Rámcový vzdělávací program	4
2.3	Školní vzdělávací program	4
2.4	Předškolní vzdělávání	5
2.4.1	Historie předškolního vzdělávání	6
2.5	Vysvětlení základních pojmů	8
2.5.1	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta	8
2.5.2	Ekologie	9
2.5.3	Ekologická výchova	10
2.5.4	Environmentalistika	11
2.5.5	Environmentální výchova	11
2.5.6	Výchova a vzdělávání k udržitelnému rozvoji	12
3	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta	13
3.1	Cíle Environmentální výchovy	13
3.2	Rámcový vzdělávací program a Environmentální výchova	13
3.2.1	Dítě a jeho tělo	14
3.2.2	Dítě a jeho psychika	14
3.2.3	Dítě a ten druhý	14
3.2.4	Dítě a společnost	15
3.2.5	Dítě a svět	15
3.3	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta ve školním vzdělávacím programu ...	16
3.3.1	Koordinátor Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty	16
3.3.2	Ekologicky zaměřená škola	17
3.3.3	Lesní mateřská škola	17
3.4	Prostředky a metody Environmentální výchovy	18
3.5	Střediska ekologické výchovy v Libereckém kraji	20
3.5.1	Divizna Liberec	21
3.5.2	Střevlík	21
3.5.3	Semínko země Semily	21
3.5.4	SEV Český ráj	22
4	Výzkumná část	23
4.1	Cíl	23
4.2	Metody výzkumu	24

4.2.1	Předvýzkum.....	24
4.2.2	Popis cílové skupiny	24
4.3	Výsledky výzkumu	26
4.4	Doporučení pro praxi	42
5	Závěr.....	46
6	Seznam příloh.....	50

1 Úvod

Člověk je součástí přírody už od samého začátku. Snažil se s přírodou vycházet a dbát o ní. Bohužel postupem času zájem člověka o životní prostředí a o Zemi upadal. Proto je důležité novým generacím odkazovat důležitost naší planety a jejího bohatství tak, aby nám sloužila co nejdéle.

Velmi se mi líbí citát pana Činčery: „*Člověk i strom potřebují své kořeny. Spojují nás s místem, kam patříme a kde jsme doma.*“ O svůj domov – byt, dům – se člověk stará, proto by se měl starat i o přírodu a o to, aby nám sloužila co nejdéle. Můj osobní vztah k Environmentální výchově a k přírodě je kladný. Mateřská škola ve které pracuji má svého koordinátora EVVO a má Environmentální výchovu zapojenou ve Školním vzdělávacím programu, což je i jeden z důvodů proč se mi tam dobře pracuje. Já sama se snažím své děti ve třídě vést různými aktivitami k ochraně životního prostředí a vidím to jako velký problém, který spousta lidí neřeší. Naši planetu je potřeba chránit a čím více nás bude, tím větší budeme mít úspěšnost. Toto téma jsem si nevybrala jen kvůli kladnému vztahu k Environmentální výchově, ale také proto, že je potřeba s tímto tématem seznamovat a myslím, že respondenti, kteří odpovídali na můj dotazník se přinejmenším aspoň mohli zamyslet nad tím, co by se ještě dalo pro naši přírodu udělat.

Na začátku bakalářské práce se budu zabývat základními dokumenty vztahující se k výchově a vzdělávání v mateřské škole. Také zabrousím předškolního vzdělávání jako takového a jeho historie. Protože předškolní výchova a vzdělávání se postupně vyvíjela a její vývoj ovlivnil dnešní pojetí předškolního vzdělávání. Dalším bodem bude charakteristika Environmentální výchovy, její cíle, metody a prostředky. Vysvětlím pojmy jako Ekologie a Ekologická výchova. Protože je to často zaměňovaný výraz ne-li však stejného významu jako Environmentální výchova. V neposlední řadě se dotknu témat Rámcového vzdělávacího programu a Školního vzdělávacího programu v souladu s Environmentální výchovou.

Na konci teoretické části přiblížím střediska zabývající se ochranou životního prostředí v Libereckému kraji a představím čím se konkrétně zabývají.

Ve výzkumné části bakalářské práce budu provádět výzkumné šetření, pomocí dotazníků, o informovanost rodičů ohledně Environmentální výchovy. Vytyčím hlavní cíl výzkumného šetření, jeho dílčí cíle, výzkumné otázky a předpoklady. Do jaké míry se liší vzdělávání, na vesnici a ve městě a také do jaké míry to samotní rodiče považují za důležité. Budu se ptát i na to, jestli rodiče nějakým způsobem vedou své děti k šetření životního prostředí. Popíšu cílovou skupinu, na kterou byl dotazník mířen a zdůvodním své rozhodnutí.

Cílem bakalářské práce je srovnat informovanost rodičů ohledně Environmentální výchovy v mateřské škole. Zjištění, zda se školky v Libereckém kraji aktivně zapojují do vzdělávání ohledně ochrany životního prostředí. Porovnání školky, na vesnici a ve městě. Dále mě zajímá do jaké míry se rodiče orientují ve střediscích ekologické výchovy. Zda znají jejich název nebo s ním mají nějakou osobní či zprostředkovanou zkušenost od dětí. Na Environmentální výchovu v předškolním vzdělávání je momentálně kladen velký důraz nejen z Ministerstva školství a tělovýchovy, ale také z tlaku společnosti na ochranu životního prostředí. Proto budu zjišťovat jak se s tímto úkolem jednotlivé mateřské školy popraly a zapojily environmentální činnosti do svých každodenních aktivit.

2 Teoretická východiska práce

V této kapitole si vymezíme z čeho nám vychází výchova a vzdělávání v mateřské škole. Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta je uzákoněna dvěma základními kurikulárními dokumenty: Bílou knihou a Rámcovým vzdělávacím programem.

2.1 Bílá kniha

Bílá kniha je hlavní kurikulární dokument, formující vládní strategii jak vzdělávat. Najdeme zde obecné dlouhodobé záměry a cíle, myšlenková východiska a dává konkrétní podněty k práci škol. Bílá kniha se zaměřuje od předškolního vzdělávání až po celoživotní vzdělávání. Měla by být v pravidelných intervalech kontrolována a obnovována na základě společenských změn. Bílá kniha byla přijata vládou v roce 2001, která zakládá mj. i RVP a vzniká zde prostor pro vznik sítí škol zaměřených na ekologickou výchovu či středisek ekologické výchovy.

V kapitole 1. Obecné cíle vzdělávání a výchovy se uvádí: *Za jednu z životně důležitých podmínek uchování kontinuity lidské společnosti a její kultury nutno považovat za výchovu k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti, kdy jde nejen o zprostředkování poznatků, ale i o utváření zdravého životního prostředí a odstraňování chudoby v celosvětovém měřítku. (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha)* Bílá kniha také doporučuje vypracovat Rámcový vzdělávací program.

2.2 Rámcový vzdělávací program

Dalším důležitým kurikulárním dokumentem je Rámcový vzdělávací program, který vytváří ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Upravuje předškolní, školní a střední stupeň vzdělávání. Dále pak upravuje vzdělávání pro děti s lehkým mentálním postižením a také vzdělávání na školách speciálních. Z Rámcového vzdělávacího programu pak vychází Školní vzdělávací program, který si jednotlivé školy vypracovávají sami.

RVP PV uvádí, že byl formulován tak, aby akceptoval specifika dětí předškolního věku, umožňoval rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte, definoval kvalitu předškolního vzdělávání a mimo jiné i aby se zaměřoval na vytváření základů klíčových kompetencí. (*Smolíková, 2004*)

2.3 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program vychází z Rámcové vzdělávacího programu. Každá mateřská, základní i střední škola je povinna ho vypracovat, řídit se jím a v pravidelných intervalech ho obnovovat. Škola v něm uvádí své identifikační údaje, formuluje jak bude vzdělávání probíhat a za jakých podmínek. Dále tam nalezneme jakým způsobem bude probíhat organizace vzdělávání.

Škola si stanoví cíle a prostředky, kterými dané cíle splní. Školní vzdělávací program obsahuje vzdělávací obsah, hodnocení žáků a autoevaluaci školy. Na konci jsou přílohy, které nám upravují právě třeba EVVO v mateřské škole a jiné oblasti vzdělávání.

2.4 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku od 3 do 6 let, nejdříve pro děti od 2 let. S účinností od 1. 1. 2017 je povinná školní docházka, povinná už od 5 roku dítěte. Předškolní vzdělávání upravuje Rámcový vzdělávací program, který vymezuje základní podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání předškolních dětí. Předškolní vzdělávání je institucionálně zajišťováno mateřskými školami, lesními mateřskými školami. Pro děti s odkladem školní docházky může být vzdělávání realizováno v přípravných třídách základních škol. Mateřská škola je zařazena v rámci vzdělávací soustavy jako druh školy. *„Mateřská škola se organizačně dělí na třídy. Do tříd je možno zařazovat děti stejného či různého věku a vytvářet třídy věkově homogenní či věkově heterogenní.“ (Smolíková, 2004)*

Úkolem předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Vytváření předpokladů pro pokračování v dalším vzdělávání, maximální podporování individuálního rozvoje. *„Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané.“ (Smolíková, 2004)*

Předškolní vzdělávání a Environmentální výchovu spojuje již zmíněný Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Pokyn vymezuje nejen základní pojmy, ale také kompetence, které jsou při EVVO rozvíjeny. Dále zde nalezneme plánování a dokumenty týkajících se například začlenění Environmentální výchovy do Školního vzdělávacího programu a je zde i souhrn doporučení, které můžeme využít právě při začleňování. Vysvětluje pojem koordinátor EVVO a specifikuje jeho úkoly.

Podmínky, které musí vedení školy nebo zřizovatel dodržet jsou zde také. Kromě vzdělávání pracovníků školy v oblasti EVVO, zde nalezneme už doporučené metody, nástroje a prostředky, které můžeme využít při realizaci Environmentální výchovy na škole. Seznam institucí, které zajišťují Environmentální výchovu od MŠMT až po domovy mládeže, vysoké školy apod.

2.4.1 Historie předškolního vzdělávání

- **Pravěk** – Z pravěku nemáme žádné doložené důkazy o předškolním vzdělávání, ale můžeme se domnívat, že děti byly už od nejtělejšího věku přítomny většině činností a prací dospělých, kterou napodobovaly. První výchova tedy probíhala přirozeně - prakticky a napodobou.
- **Antika** – Dbalo se na zdravý, harmonický tělesný i duševní rozvoj a o to se staral stát. Výchova v Řecku byla pro svobodné občany, nikoliv pro otroky. Přístup k výchově dětí vycházel z vojenských potřeb. Výchova začíná v 7 letech. Do té doby probíhala výchova v rodině, která má jedince připravit na budoucí povolání, vojenskou službu nebo politickou kariéru. Chlapci byli vedeni ke zdatnému tělesnému rozvoji a dívky k domácím pracím. V Římě byla výchova postavena na praktických potřebách. Do 7 let zůstávaly děti s matkami nebo s chůvami. Platón vymezil výchovu od narození do tří let a to tak, že se soustředuje na tělesný rozvoj a rozvoj rozumu. V římském pojetí výchovy se objevují názory o rovné výchově dívek a chlapců.
- **Středověk** – Ve středověku dítě nepovažovali za důležité. Smrt dítěte nebyla brána jako smutná událost. Děti byly chápány jako zmenšeniny dospělého. Výchova nejmenších dětí vycházela z bezmezné poslušnosti nejen k rodičům, ale hlavně k bohu. Zanedbávala se tělesná výchova a to například už od novorozence, který musel být vázán do zavinovačky tak, aby se nemohl hýbat a byl takto s brekem ponechán i několik hodin.

- **Renesance** – Mění se vztah k dítěti, lidé si začínají děti vážit. Dětství začíná být bráno jako specifické období v životě člověka. Výchova nejmenších dětí se stává předpokladem pro sebevědomého dospělého renesančního člověka. Náboženská výchova tvoří základ mravního vzdělání.
- **J. A. Komenský** – Komenský charakterizoval výchovu od narození do 6 let jako škola mateřského klína. Prvními učiteli jsou tedy matka a otec. Považuje předškolní výchovu za nejdůležitější období v životě člověka. V knize Informatorium školy mateřské rozdělil věk od narození do 6 let na 6 etap. 1) Třída novorozenecká (0-1 rok), 2) Třída prsu čili kojenecká (1-2 roky), 3) Třída žvatlání a prvních krůčků (2-3 rok), 4) Třída smyslového vnímání (3-4 rok), 5) Třída mravů a zbožnosti (4-5 let), 6) Škola klínu mateřského společným pobýváním a činnostmi (5-6 let). Podle Komenského je třeba hned o začátku vést děti k tomu, co se má stát smyslem života. Tento cíl se týká rozumové, mravní, tělesné, sociální, smyslové, jazykové, manuální a náboženské stránky života.
- **17.-18. století** – Výchova a vzdělávání vychází z přirozených potřeb člověka a z principu odpovědnosti, který za své činy a rozhodnutí nese. Největší význam rodiny a příkladu rodičů pro výchovu nejmenších dětí. První jesle byly založeny v roce 1716 v Rusku. Nejznámější jména: J. Locke, představitel pedagogického optimismu, výchova anglického gentlemana. Pedagogický pesimista byl J. J. Rousseau. Tvrdil, že kultura a věda člověka kazí a brání mu v rozvoji přirozenosti. J. H. Pestalozzi vychovával nejhudší děti. Jako jeden z prvních si uvědomil, že při vzdělávání nejmenších dětí nemá jít jen o vědomosti, ale i o morální stránku člověka.
- **19. století** – Velmi zásadní pro rozvoj předškolních zařízení. První jesle v České Republice 1853 na Starém městě. První mateřská škola v Praze u sv. Jakuba (1867) byla určena dětem do 2 do 5 let. Děti nebyly jen hlídány a živeny, ale byla jim poskytnuta i výuka a výchova. Ovlivněno německým vzorem dětských zahrádek (F. Fröbel). Nejznámější jména F. Fröbel, R. Owen, J. V. Svoboda.

- **20. století** – Díky necitlivému přístupu k dětem ve školních zařízeních vznikly alternativní školy a přístupy. Centrem výchovy a vzdělávání se stávají děti samotné (pedocentrismus), nikoliv učitel nebo učební látka. Alternativní školy vychází z individuálních potřeb dětí, z jejich vlastních možností, zodpovědnosti, kterou si za svou práci nesou. Důraz na spolupráci ve skupinách. Učitel je partnerem a poradcem. Největší nárůst mateřských škol byl v průběhu padesátých až osmdesátých let. Byly velmi ovlivněny ideologií, zároveň se úroveň vzdělávání zkvalitnila. Dochází k začlenění jeslí do institucionální předškolní výchovy. Vznikají školy speciální.

Ať už se výchova a vzdělávání vyvíjeli různými směry. Ve všech historických obdobích je zmiňována volná hra jako součást vzdělávacího procesu. Dítěti přináší volná hra uspokojení, spontánně se soustředí na hru a její cíl a záměr si dítě stanovuje samo. Dítě pak dle Kořátkové (2005) dozrává v oblasti sebepojetí a sebehodnocení. Volná hra tedy přispívala k vývoji dítěte od pravěku až po současnost a pomohla tak utvářet jeho vlastnosti.

2.5 Vysvětlení základních pojmů

2.5.1 Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

EVVO je zkratka termínu použitého ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, který byl přijat vládou. V roce 2008 vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy metodický pokyn k EVVO. Oblast EVVO je upraveno ve čtyřech zákonech: zákon č. 561/2004 Sb., o soustavě základních škol, středních školy a vyšších škol (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů – povinnost škol zajišťovat EVVO se dotýká kraje jako zřizovatele; zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny – orgán kraje v přenesené působnosti spolupracuje s ostatními správními úřady na zajišťování ekologické výchovy a vzdělávání.

Dále zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí; zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí – kraj spolupracuje s MŠMT a dalšími ústředními orgány, je povinen podporovat osvětu široké veřejnosti.

K oblasti EVVO bylo přijato Usnesení vlády ČR č. 1048/2000 ke Státnímu programu EVVO, jehož součástí byl Akční plán na léta 2001 – 2003. Usnesením vlády ČR ze dne 8. října 2003 č. 991 bylo přechodné období vyhodnoceno a přijat akční plán na léta 2004 – 2006.

V tomto akčním plánu byl úkol č.4: *Iniciovat vznik funkčních regionálních a místních systémů EVVO v úzké spolupráci pracovníků veřejné správy, škol, center a středisek ekologické výchovy, neziskových nevládních organizací a dalších partnerů činných v EVVO. (Kulich, Zetěk, 2004)*

S EVVO souvisí Bílá kniha (viz výše). Důležitý je pak metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních vydaný Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy vydaný v roce 2008. Dále pak EVVO souvisí se Sektorovým operačním programem pro Rozvoj lidských zdrojů, který zahrnuje jeho opatření a Společný regionální operační program.

2.5.2 Ekologie

Ekologie jako věda se poprvé objevila roku 1869 (E. Haeckel). Dle Leblové je ekologie: *„biologická věda, která se zabývá vztahem organismů a jejich prostředí a vztahem organismů navzájem. Ekologický je synonymum pro šetrný k přírodě.“ (Leblová, 2012)*

Jakrlová a Pelikán ji dělí:

- „1. Ekologie základní – biologická disciplína, jak je dána definicemi dělí se na obecnou a speciální.*
- 2. Ekologie aplikovaná – rozvíjí studia v praktických směrech.*
- 3. Ekologie technologická – technická a technologická oblast výzkumů, vedená ekologickými potřebami.“ (Jakrlová, Pelikán, 1999)*

2.5.3 Ekologická výchova

Ekologickou výchovou rozumíme a sledujeme poznávání, chápání, hodnocení a respektování souvislostí v přírodě a vztahů mezi člověkem a jeho životním prostředím, utváření takových zájmů, potřeb, schopností a celkových činností na životní prostředí, které by směřovaly k souladu mezi člověkem a biosférou. Zdůrazňuje celostní pojetí aplikovaného oboru zkoumajícího vztah člověka a jeho prostředí. Termín je použit například v zákoně o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992. Dále se s tímto pojmem můžeme setkat ve střediscích ekologické výchovy.

Ekologická výchova může probíhat jako rodinná, mimoškolní a školní. Účinná je jenom tehdy, kdy na sebe všechny tyto oblasti navazují. Obsahem ekologické výchovy jsou: jevy, souvislosti a ekologické zákonitosti v přírodě z hlediska současné biosféry a jejího vývoje, biologická a sociální jednota člověka a jeho interakce s prostředím, vlivy různých lidských činností na životní prostředí.

Cíle ekologické výchovy můžeme rozdělit na krátkodobé jako je omezování a napravování negativních jevů a respektování ekologického principu. Pak máme cíle dlouhodobé a to je vytvoření racionálního souladu mezi člověkem a přírodou a cílevědomou prevencí. Principy ekologické výchovy byly v r. 1977 definovány na konferenci v Tbilisi. Jedním z principů je například, že má být trvalým celoživotním procesem a to nejen školním, ale i mimoškolním. Dále se má zabývat rozvojem a růstem z hlediska životního prostředí a má vést k aktivní účasti v prevenci a řešení problémů životního prostředí.

Definice dle zákona 17/1992 sb. o životním prostředí: *„Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.“*¹

¹ Ministerstvo životního prostředí: Ministerstvo životního prostředí [online]. 2008 [cit. 2017-05-02].

Dostupné z: www.mzp.cz

2.5.4 Environmentalistika

Environmentalistika je nauka o životním prostředí. Definici životního prostředí nám přibližuje zákon o životních prostředí 17/1998: „*Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*“²

„*Environmentalistika zkoumá působení člověka na ekosystémy. Její náplní je ochrana životního prostředí, prevence znečišťování životního prostředí a náprava a prevence škod vzniklých působením lidí. Zahrnuje i hospodaření s energiemi, využívání přírodních zdrojů a péči o zdraví lidí. Zasahuje přitom do dalších vědních oborů, například do biologie, ekologie, chemie, fyziky a etiky.* (Lébllová, 2009)“

2.5.5 Environmentální výchova

„*Termín environmentální výchova je v českém prostředí relativně nový. Předcházela mu celá řada termínů jiných a zdá se, že ani tento termín není definitivní. Prvním pojmem byla výchova k ochraně přírody, později výchova k ochraně přírody a k péči o životní prostředí, dále ekologická výchova, také globální a environmentální výchova, dnes se stále častěji používá výchova k udržitelnému rozvoji*“ (Jančaříková, 2010)

Definice dle Činčery: „*Předávání soustavy znalostí a dovedností, rozvinutí schopností uvažovat v souvislostech, podněcovat aktivitu a tvořivost ve vztahu k životnímu prostředí, vztahu k přírodě, environmentální odpovědnosti, ohleduplnosti a spolupráce v mezilidských vztazích, utváření hierarchie životních hodnot a životního stylu ve smyslu potřeb udržitelného rozvoje.*“ (Činčera, 2007)

Environmentální výchova je termín, který se poprvé objevil na konferenci Mezinárodní unie ochránců přírody (IUCN) v roce 1947 a o 30 let později v roce 1977 na konferenci v Tbilisi.

² Ministerstvo životního prostředí: Ministerstvo životního prostředí [online]. 2008 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: www.mzp.cz

Na této konferenci bylo deklarováno, že: „*Cílem Environmentální výchovy je posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti v městských i venkovských oblastech, poskytnout každému příležitost dosáhnout znalostí, hodnot, názorů, odpovědnosti a dovednosti k ochraně a zlepšování životního prostředí a tvořit nové vzorce chování jednotlivců a skupin vstřícné k životnímu prostředí*“ . (Činčera, 2007)

Termín je také použit v zákoně o právu na informace o životním prostředí 123/1998 a také ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Definice Environmentální výchovy je uvedena v Metodickém pokynu k Environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) ve školách a školských zařízeních z roku 2008. Zdůrazňuje zaměření na celé (přírodní i umělé) životní prostředí. Vychovává k odpovědnému vztahu k přírodě a pochopení její nenahraditelné ceny pro život všech. Buduje v lidech kladný vztah k přírodě a ochraně životního prostředí. Dále vytváří správné hodnoty, postoje a kompetence k péči o přírodu. Úzce souvisí s výchovou udržitelného rozvoje.

2.5.6 Výchova a vzdělávání k udržitelnému rozvoji

Výchova a vzdělávání k udržitelnému způsobu života zdůrazňuje vyvážené a kvalitní životní prostředí. Vychovávat k udržitelnému způsobu života znamená nejen se věnovat vzdělávání o přírodě (ekologické výchově v užším slova smyslu), ale také zabývat se širokou škálou ekologických, ekonomických, sociálních a kulturních témat a jejich vzájemnými vztahy. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj vychází z principů udržitelného rozvoje a metodicky čerpá z oblasti environmentálního vzdělávání. Na mezinárodní úrovni je aktuálním rámcem pro rozvoj VUR Strategie EHK OSN pro vzdělávání pro udržitelný rozvoj přijatá v roce 2005 ve Vilniusu. V roce 2011 byl zahájen program Školka blízka přírodě, který má za cíl proměnit předškolní zařízení směrem k udržitelnému rozvoji po všech stránkách. Co je trvale udržitelný rozvoj nám opět přibližuje zákon o právu na informace o životním prostředí č. 17/1998: „*Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“³

³ Ministerstvo životního prostředí: Ministerstvo životního prostředí [online]. 2008 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: www.mzp.cz

3 Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

3.1 Cíle Environmentální výchovy

Cílem Environmentální výchovy by měl být člověk, který má rozvinutý zájem o přírodu. Má touhu ji poznávat a potřebu o ni pečovat a chránit. Konkrétně v mateřské škole by měla umožnit dětem osobní zkušenost s přírodou a nechat je vše prožívat všemi smysly. Měla by kompenzovat stále nižší úroveň komunikace s přírodou. Hlavně u městských dětí, které nemají dostatek možností zažívat přírodu jako prostor pro hru, učení a relaxaci. Různými metodami učíme děti milovat přírodu, mít k ní úctu a rozvíjet pocit odpovědnosti za životní prostředí. Cílem je také vytvořit u dětí správnou představu o úloze člověka v systému přírody. Dle Léblkové můžeme environmentální výchovu rozdělit na tři složky: vědomostní, dovednostní a prožitkové a postoje.

Environmentální výchova nabízí rozvoj v kompetencích dle RVP PV a to: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, sociální a personální. V rámci zmíněných kompetencí by mělo dítě aktivně využívat kooperativní a komunikační dovednosti jako nástroje pro řešení problémů životního prostředí a hledat různé varianty řešení problémů životního prostředí. V oblasti kompetence občanské by mělo znát z vlastní zkušenosti přírodní a kulturní hodnoty ve svém okolí, chápat příčiny a následky jejich poškozování, rozumět jedinečnosti svému regionu a jeho potřebám. Odpovědně jednat vůči přírodě a prostředí v každodenním životě. Podle Máchala je důležité vychovat člověka, který nebude sobecký vůči přírodě a bude se aktivně projevovat střídavějším životním stylem. (Máchal, 2007)

3.2 Rámcový vzdělávací program a Environmentální výchova

RVP PV má několik oblastí: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost a dítě a svět. Do každé oblasti můžeme zahrnout environmentální výchovu tak, abychom plnili předem stanovené cíle.

3.2.1 Dítě a jeho tělo

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti biologické je stimulovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj jeho pohybových i manipulačních dovedností, učit je sebeobslužným dovednostem a vést je ke zdravým životním návykům a postojům.“ (Smolíková, 2004) Splnit záměr RVP PV v oblasti dítě a jeho tělo můžeme tak, že uskutečníme dítěti pobyt venku. Dítě může překonávat přírodní překážky, může vnímat všemi smysly a vědomě se přizpůsobí terénu. Dle počasí se a terénu bude vědět co si obléknout, co je bezpečné a co ne. Můžou nám k tomu pomoci různé přírodniny jako kamínky, písek, kůra, žaludy a kaštiny

3.2.2 Dítě a jeho psychika

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení.“ (Smolíková, 2004)

V této oblasti se můžeme zaměřit na popisování smyslových vjemů, pocitů a prožitků. Využijeme volnou hru v přírodě, kde budou děti přirozeně komunikovat. Motivy zvířat, rostlin a přírodniny mohou využít při estetickém zpracování svých prožitků. Dále můžeme přírodniny využít při hrách a k rozvoji pozornosti. Můžeme použít encyklopedie a atlasy.

3.2.3 Dítě a ten druhý

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.“ (Smolíková, 2004)

Přírodu můžeme použít jako prostor pro hry, které posilují vztahy mezi dětmi i jejich vztah k prostředí. Mohou rozvíjet prosociální vztahy – neutíkat pomalejším, pozdravit babičku na procházce. Pomocí personifikace mohou zapojit do her i zvířata.

3.2.4 Dítě a společnost

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti sociálně-kulturní je uvést dítě do společnosti ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody v jeho sociálním prostředí.“ (Smolíková, 2004)

Oblast dítě a společnost se zaměřuje na společenské soužití a spolupráci. Děti se mohou setkat s myslivci, pracovníky Lesů ČR nebo s ekologickými aktivisty. Dále mohou navštěvovat ekologická střediska a jiné programy, kde se dozví informace k environmentální výchově a o trvale udržitelném rozvoji přijatelnou formou. Můžeme se zaměřit na lidovou tvorbu, jako jsou lidové písně, kde je velké množství přírodních motivů.

3.2.5 Dítě a svět

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.“ (Smolíková, 2004)

V této oblasti se dílčí cíle nejvíce dotýkají oblasti environmentální výchovy. Děti si vytvářejí kladný vztah k okolí školky. Můžeme se s dětmi bavit o tom, proč lidé přírodu znečišťují, proč některé druhy zvířat a rostlin mizí a co s tím můžeme udělat. Pozorují proměny přírody se změnou ročních období. Výsledkem je kultivovaný vztah k přírodě.

3.3 Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta ve školním vzdělávacím programu

Metodický pokyn MŠMT z roku 2008 doporučuje při začleňování EVVO do ŠVP implementovat aspekty životního prostředí a udržitelného rozvoje do jednotlivých předmětů. Zařadit průřezové téma vztahující se k EVVO nejen integrací do vzdělávacích obsahů jednotlivých předmětů, ale i ucelenou formou jako jsou například tematické dny nebo různé projekty. Měly by se zvážít možnosti evaluace, například zjištění environmentální gramotnosti žáků, jejich postoje, hodnoty a názory.

Školní program EVVO je dlouhodobý dokument, který je každý rok nebo dle potřeb aktualizován. Stanovuje nám vzdělávací cíle a výstupy, výchovné a vzdělávací strategie a tematické zaměření EVVO. Dále obsahuje rozvojové a organizační cíle školy, opatření, postupy a odpovědnosti k zajištění EVVO ve vzdělávání všech žáků.

Můžeme mít dva způsoby jak připojit školní program EVVO k ŠVP:

- Dva samostatné dokumenty – které jsou úzce provázané v rovině vzdělávacích cílů a výstupů, forem a evaluace. Ve většině případů takový školní program EVVO nalezneme jako přílohu ŠVP.
- Dlouhodobá část školního programu EVVO, přímá součást ŠVP – to znamená, že jsou do ŠVP zpracovány nejen vzdělávací cíle, ale i opatření, postupy a celá školní program EVVO je uceleně popsán v Charakteristice ŠVP.

3.3.1 Koordinátor Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Koordinátorem EVVO může být pedagogický pracovník, kterého pověří ředitel školy. Tento pedagogický pracovník by měl mít úspěšně absolvované studium k výkonu specializačních činností v oblasti environmentální výchovy.

Koordinátorovi EVVO a zřizovatel a ředitel školy vytvářejí podmínky pro jeho práci. Jeho úkolem je vytvářet ve spolupráci s ostatními pracovníky školy a dalšími partnery školní program EVVO a dbát na to, aby byl správně začleněn do ŠVP. Dále pak koordinuje a realizuje EVVO na škole.

3.3.2 Ekologicky zaměřená škola

Ekoškolky se vyznačují zajímavě řešenou zahradou, její interiér obsahuje přírodní materiály. Školka pořádá výlety s rodiči do přírody a jiné akce. Jídelníček je sestaven z biopotravin. Pro označení ekoškolka není potřeba žádná registrace ani povolení. Ekologicky zaměřená školka umožňuje rodičům spolurozhodovat o nových záměrech EVVO a aktivně se podílet na ekovýchovných aktivitách. Přírodní zahrada umožňuje dětem každodenní pobyt venku. Díky biopotravinám a dostatku pohybu pečuje o zdravý životní styl dětí. Děti mají příležitost se otužovat za každého počasí. Podněcuje a rozvíjí základy environmentálního chování dětí. Snižuje ekologickou zátěž provozu mateřské školy a podporuje udržitelný rozvoj.

3.3.3 Lesní mateřská škola

Lesní mateřská škola se považuje za alternativní předškolní zařízení. Jejich hlavním znakem je, že většina činností probíhá venku a to za každého počasí. Mají nižší zřizovací i provozní náklady a úspornější provoz. Nízký počet dětí zajišťuje přímý kontakt s přírodou, většinou jich ve třídách bývá 15 a minimálně 2 dospělí.

Základní heslo lesních mateřských škol je: *Není špatné počasí, pouze špatné oblečení.* (Vošáhlíková, 2012). Děti mají k dispozici vyhřívatelné přístřeší, základní prostředí výchovy je však v lese. Podmínkou je dobrá komunikace s rodiči. Lesní školka rozvíjí děti všestranně v souladu s RVP. Mohou být samostatné lesní školky a nebo lesní třídy při mateřských školách.

3.4 Prostředky a metody Environmentální výchovy

Prostředky a cíle opět vychází z metodické pokynu MŠMT, které doporučuje „*uplatňovat takové metody a formy vzdělávání, které vedou k aktivizaci žáků a k podpoře učení. Důležitou složkou EVVO je přímé učení ve venkovním terénu, které je hlavně v předškolním a mladším školním věku navíc spojeno i s včasným rozvíjením harmonické osobnosti a přirozené vitality dětí.*“⁴

Existují ekologická střediska a různé programy, které můžeme využít, dále přírodní učebny, zoologické a botanické zahrady a další přírodní zajímavosti v regionu. K důležitým prostředkům patří snaha vytvářet příjemné, vlídné a tvořivé prostředí. Dle Činčery jsou takovéto prostředky:

1) Projekty, tematické celky, pobytové akce

V České republice nabízí většina středisek krátké výukové programy, které jsou na dvě až tři vyučovací hodiny. Komplexní výukové programy mohou děti ovlivnit v jejich postojích, jednáních více než při krátkodobých programech (Činčera, 2007)

Pojmem projekt rozumíme v Environmentální výchově i tematický celek. Jde o sled činností, hodin nebo bloků a spojuje je jedno nebo více témat.

2) Přednáška a osvětové publikace

Předávání informací je v environmentální výchově jeden z nejdůležitějších prostředků. Mohou být předávány přednáškou, výkladem nebo prezentací. Přednášky se dají ozvláštnit hry a různými aktivitami do kterých zapojíme žáky.

⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty [online]. 2008 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: www.msmt.cz

3) Filmy

Velký vliv na předávání informací mají elektronická média. Podle průzkumů vyplývá, že televize byla hlavním zprostředkovatelem při formování environmentální myšlení lidí. Můžeme využít kratší film, který podnítl žáky k diskuzi. (Činčera, 2007)

Děti by měly mít příležitost setkat se s přírodními materiály a poznávat je nejen teoreticky, ale i prakticky. Mezi nejčastější metody Environmentální výchovy patří pozorování. *„Pozorování je první vědecký nástroj, který člověk používá. Dítě se seznamuje s jednoduchými zákonitostmi přírody, postupně analyzuje, dochází k určitým závěrům. Pozoruje komplexně a později zkoumá detaily. Děti vlastně pozorují všechno, co je obklopuje. Nejdříve pojmenovávají vše z blízkého okolí, pak zkoumají a propojují události, učí se všimnout si počasí, zvířat, rostlin, jejich vztahy a vazby“* (Jančaříková, 2010) K pozorování bychom dětem měli dát čas a hlavně prostor. Dospělý by měl dítěti trpělivě a pozorně naslouchat. K pozorování můžeme použít i předměty jako lupa nebo mikroskop.

Další metodou je experimentování. *„Experiment je pro dítě velmi zajímavou hrou, kdy na základě vlastního poznání dojde k určité zkušenosti. Využije všechny smysly a výsledek se může stát nezapomenutelným a neopakovatelným. Každé dítě experimentuje jinak. Někdo může mravenišť pouze sledovat očima, jiný potřebuje klacík na rozhrabání, aby vidělo, co se bude dít. Není vhodné za tuto činnost dítě kárat, ale učíme ho správně experimentovat.“* (Jančaříková, 2010) Některé dítě může jen pozorovat, některé použije experiment. Každý experiment je zásahem do přirozeného stavu věci.

Mezi další metody patří takzvané prožitkové učení. *„Za prožitkové učení považujeme to učení, při kterém s prožitkem počítáme a zároveň se ho snažíme navodit..., prožitky člověka nelze naplánovat, lze je pouze odhadnout, mohou být zdrojem pozitivních vzpomínek po celý život. Prožitkové učení poskytuje záruku kvalitního předškolního vzdělávání v souvislosti se současným pojetím vzdělávání v MŠ.“* (Svobodová, 2010)

Nejvíce by děti měli environmentální výchovu prožívat všemi smysly. A hrou. „*Děti by měly vnímat přírodu všemi smysly, nechat je zažívat přírodu jako prostor pro poznávání a učení, hry i relaxaci. Jako první vnímají děti zrakem –pozorují tvary, barvy, pestrost přírody. Hned další je sluch poslouchají tekoucí vodu, bzučící včelu, lesní zvuky. Hmatem poznávají povrchy stromů, květin, zvířat. Mohou poznávat přírodniny se zavázanýma očima (kaštany, žaludy, kámen, písek...). Čichem mohou poznávat vůně přírody, květin, zvířat. Chutí rozlišují druhy ovoce, zeleniny. Veškeré smysly se zapojují ve vzájemné kombinaci“ (Leblová, 2012)*

„Hra je především předmětná činnost, posiluje bezprostřední styk dítěte se světem, což má formativní význam. Dítě získává kladný vztah k činnosti a od toho to vztahu se potom odvíjí i celkově aktivní životní postoj“ (Opravilová, 2004)

3.5 Střediska ekologické výchovy v Libereckém kraji

Střediska ekologické výchovy zajišťují výchovu a vzdělávání v rámci environmentální výchovy. Střediska ekologické výchovy spadají pod síť středisek ekologické výchovy Pavučina. SSEV Pavučina realizuje program MRKEV což je metodika a realizace komplexní ekologické výchovy a na internetových stránkách Pavučiny nalezneme, že je do tohoto programu zapojeno přes 650 základních škol z celé ČR. Vydává také časopis Bedrník, což je časopis pro ekogramotnost. Přímo pro mateřské školy je program MRKVIČKA což je metodika a realizace komplexní ekologické výchovy pro mateřské školy a je v tomto programu je zapojeno přes 850 mateřských škol.

3.5.1 Divizna Liberec

Divizna Liberec je městské středisko ekologické péče při ZOO Liberec. Realizuje výukové programy pro školní kolektivy, různých věkových skupin. Dále pořádá odborné semináře, tvořivé dílny a exkurze pro studenty a učitele. Metodicky podporuje školy při začleňování environmentální výchovy do ŠVP. Koordinuje síť škol v Libereckém kraji se zájmem o ekologickou výchovou a to projektem M.R.K.E.V..

3.5.2 Střevlík

Střevlík je středisko ekologické výchovy, které sídlí v Hejnicích v Jizerských horách a je to příspěvková organizace. Jejím zřizovatelem je Liberecký kraj a zřídili ji za účelem vzdělávání dětí, mládeže i dospělých. Vzdělávají v oblasti ochrany přírody a životního prostředí obecně, rozvoje venkova a udržitelného způsobu života.

3.5.3 Semínko země Semily

Semínko země je nezisková organizace sídlící v Semilech. Provozují přírodní klub po předškolní děti a školou povinné děti, které se učí doma. Snaží se dětem a rodičům více přiblížit přírodu aktivitami venku a různými výlety. Dále také podporují bosou chůzi.

3.5.4 SEV Český ráj

Středisko ekologické výchovy Český ráj je organizace, která se snaží napomáhat ke zlepšování stavu životního prostředí prostřednictvím ekologické výchovy a praktické ochrany přírody. Středisko nalezneme v Sedmihorkách, kde je ekocentrum s jednodenními i pobytovými výukovými programy pro mateřské, základní i střední školy. Akce jsou pořádané i pro veřejnost. SEV Český ráj má také oddělené pracoviště v Jablonci nad Nisou, které je určeno školám a školám a je možné si výukový program objednat přímo do školy.

4 Výzkumná část

Výzkumná část bakalářské práce se zabývá shromažďováním a následným analyzováním dat, která se věnují srovnáváním informovanosti rodičů ohledně environmentální výchovy na vesnici a ve městě.

4.1 Cíl

Hlavním cílem je srovnat informovanost rodičů ohledně environmentální výchovy na vesnici a ve městě. Mezi dílčí cíle patří:

- Zjistit informovanost rodičů ohledně Environmentální výchovy.
- Dozvědět se, jestli mateřské školy využívají Environmentální výchovu.
- Zjistit názory rodičů na ochranu životního prostředí.
- Dozvědět se, zda rodiče znají nějaká SEV v Libereckém kraji.

Hlavní výzkumnou otázkou je liší-li se informovanost ohledně environmentální výchovy na vesnici a ve městě. Mezi dílčí výzkumné otázky patří:

- Jak jsou rodiče obecně informováni ohledně Environmentální výchovy?
- Využívají mateřské školy Environmentální výchovu?
- Jaké názory mají rodiče na ochranu životního prostředí?
- Znají rodiče nějaké SEV v Libereckém kraji?

Hlavním předpokladem je, že informovanost rodičů ve městě bude stejná jako na vesnici. Dílčí předpoklady jsou:

- Aspoň 50 % rodičů bude informováno o Environmentální výchově.
- Minimálně 40 % respondentů uvede, že jejich mateřská škola využívá Environmentální výchovu.
- Předpokladem je, že 80 % rodičů má kladný vztah k ochraně životního prostředí.
- 30 % bude znát nějaké SEV v Libereckém kraji.

4.2 Metody výzkumu

Jako výzkumnou metodu jsem použila dotazníkové šetření. Dotazník obsahuje dohromady 13 otázek. 9 otázek je uzavřených a zbylé čtyři jsou polouzavřené. Dotazník trvalo vyplnit přibližně od dvou až do 7 minut, dle toho jak moc si dali respondenti záležet a je k nahlédnutí v Příloze č.1. Dotazník byl online a byl rodičům jednotlivých školek rozeslán emailem nebo byli rodiče informováni ústně s byl jim předán odkaz na dotazník. Do výzkumu jsem zapojila tři mateřské školy, jednu čtyř třídní ve městě a dvě dvou třídní na vesnici. Tudíž dotazník byl nabídnut přibližně 200 respondentům, přičemž jen 107 respondentů se zapojilo do výzkumu.

4.2.1 Předvýzkum

Předvýzkum proběhl v rámci konzultace dotazníku s vedoucím práce a s dalšími lidmi. Poté došlo k redukci otázek na deset a na upravení znění a pravopisu jednotlivých otázek. Dále jsem upravila otázky otevřené tak, aby měli respondenti možnost volby než čisté odpovědi a vytvořila jsem několik otázek polouzavřených. Za vhodnou verzi jsem zvolila až třetí upravený dotazník.

4.2.2 Popis cílové skupiny

Do výzkumu jsem zapojila tři mateřské školy, jednu čtyř třídní ve městě a dvě dvou třídní na vesnici. Tudíž dotazník byl nabídnut přibližně 200 respondentům, přičemž 107 respondentů se zapojilo do výzkumu. Cílovou skupinou, na kterou byl výzkum zaměřen byli rodiče jejichž děti navštěvují vybrané školky. Rodiče jsem vybrala právě z toho důvodu, protože mateřská škola jako instituce jim nabízí určité služby a snaží se jim vyjít maximálně vstříc ve smyslu náš zákazník náš pán. Proto mě zajímalo do jaké míry školky zapojují environmentální výchovu a zda jsou rodiče s nabídkou EVVO spokojeni. Měla jsem problém, přesvědčit respondenty ve vesnických školkách, aby mi pomohli s výzkumem. Dotazníky vyplňovali rodiče v Libereckém kraji v Mateřské škole Mšeňáček. Tato školka se nachází v Jablonci nad Nisou. Školku aktuálně navštěvuje 105 dětí ve věku od 3 do 7 let. V jejím Školním vzdělávacím programu nalezneme jako přílohu Environmentální výchovu.

Školka se zapojuje do projektů jako Malý zahradník. Navštěvuje ekocentra a SEV v Liberci a v Českém ráji. Jednou ročně jezdí na školu v přírodě do Sedmihorek. Školka má rozsáhlou zahradu, na které nalezneme hmyzí hotel, čmelín, kompost, záhonky s bylinkami o které se děti starají. Školka se věnuje třídění odpadu, třídí také hliník a elektroodpad. Děti se ve třídách starají o šneky a o strašilky. Přímo u školky se nachází Jablonecká přehrada a les. Často tedy pobyt venku směřuje do nedalekého lesíka. Mezi pedagogickými pracovníky najdeme koordinátora EVVO. V rámci sebevzdělávání jsou pedagogové této školky posíláni na semináře zabývající se Environmentální výchovou do SEV Divizna v Liberci. Školka s rodiči komunikuje ústně, přes nástěnky a přes web www.skolanadlani.cz.

Druhá školka zapojená do výzkumného šetření se nachází nedaleko Jablonce nad Nisou, v Lučanech nad Nisou. Školka je malotřídní. Navštěvuje jí kolem 50 dětí ve věku do 3 do 7 let. Je rozdělena na starou a novou budovu. Školka má menší zahradu o kterou se snaží s dětmi pečovat – shrabování listí. Dále třídí odpad a snaží se děti vést k Environmentální výchově spíše hrou. Školka je umístěna u hlavní silnice a děti nemají moc možnost trávit čas v nedalekém lese, kam je obtížné dojít. Na školu v přírodě nejezdí. Ve Školním vzdělávacím programu nenalezneme Environmentální výchovu. S dětmi se snaží aspoň jednou ročně jet do Jablonce do Ekocentra na nějaký výukový program. Pedagogové absolvují klasické semináře bez zaměření na Environmentální výchovu. V této školce komunikují s rodiči ústně a pomocí nástěnek.

Poslední školka je asi vzdálena asi dvacet kilometrů od Jablonce nad Nisou a je ve vesnici Zásada. Školka je opět malotřídní s 50 dětmi a vzdělává děti od 2 do 7 let. Dvouleté děti mají zatím jen tři. Školka je umístěna dál od hlavní silnice a je k ní přilehlá velká zahrada. Na zahradě mají prolézačky a pískoviště. Tato školka se velmi podobá školce v Lučanech nad Nisou. Environmentální výchově se věnují v rámci možností, třídí odpad, uklízí odpadky. S dětmi chodí hodně do přírody na blízké louky a do lesů. Pedagogové navštěvují také klasické semináře bez zaměření na Environmentální výchovu. Stejně jako přechází školka školu v přírodě do svého programu nezařazují. S rodiči komunikují osobně a pomocí nástěnek. Žádné ekocentrum s dětmi nenavštěvují z důvodu dlouhé cesty. Školka spolupracuje na různých projektech se Základní školou v Zásadě. Ve školce se snaží dětem přiblížit Environmentální výchovu všemi smysly a hrami.

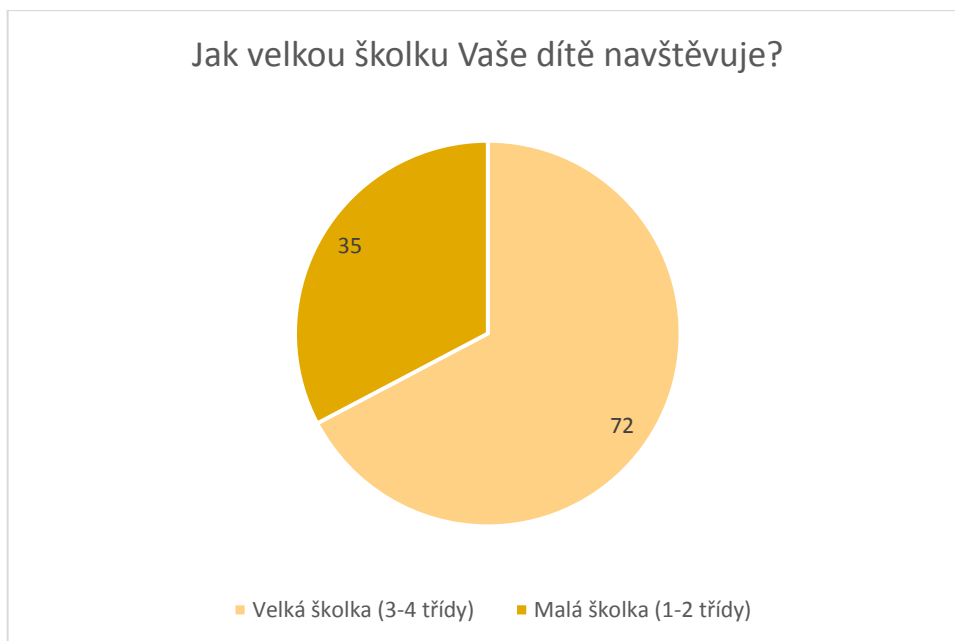
4.3 Výsledky výzkumu

Dotazník byl nabídnut přibližně 200 respondentům, přičemž 107 respondentů se zapojilo do výzkumu. Obecně jsem měla problém, přesvědčit rodiče ve vesnických školkách, aby mi pomohli s výzkumem. Tudíž můj hlavní cíl praktické části, srovnat informovanost rodičů ohledně environmentální výchovy na vesnici a ve městě, není stoprocentně splněn. Všechny dotazníky jsou vyhodnoceny a vše je znázorněno v grafech níže.



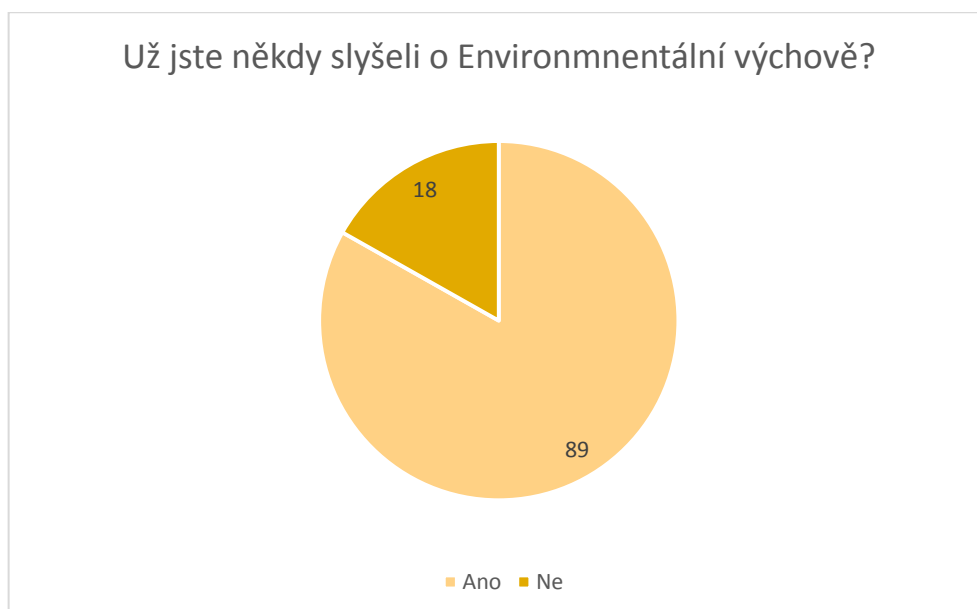
Graf 1 Rozložení respondentů, zaškrtněte zda Vaše dítě navštěvuje školku ve městě nebo na vesnici

Respondentů celkem bylo 107. Z toho 72 (67,3 %) respondentů vodí své dítě do městské školky a 35 (32,7 %) respondentů navštěvuje školku na vesnici. Zdůrazňuji zde i problém toho, že jsem očekávala více odpovědí z vesnických školek. Ideální stav by byl, kdyby počet odpovědí byl stejně velký.



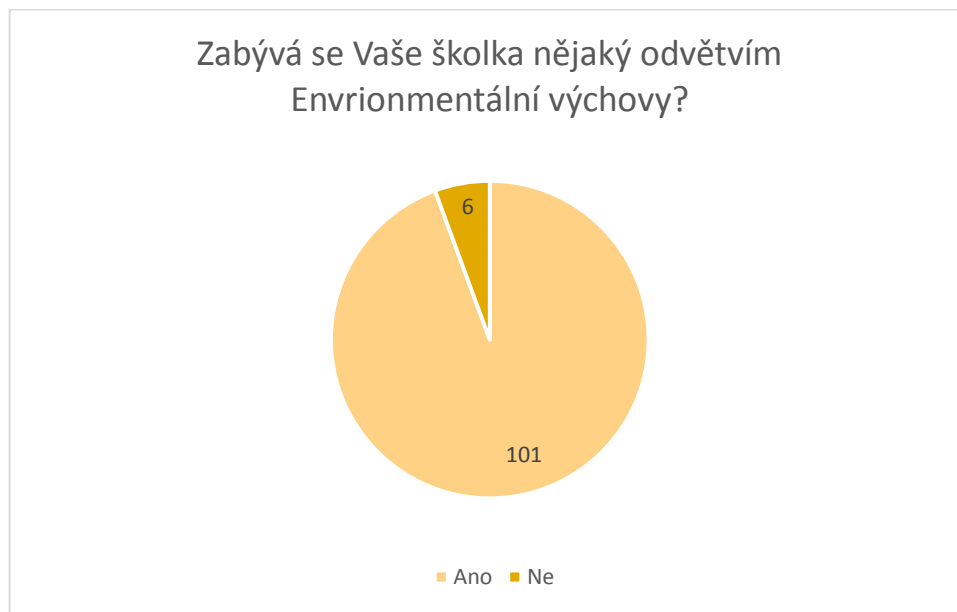
Graf 2 Rozložení respondentů, jak velkou školku Vaše dítě navštěvuje?

Otázka číslo dvě byla zaměřena na to jak velkou školku navštěvují děti respondentů. Školky na vesnici mají 1-2 třídy a takto malou třídu navštěvuje 35 (32,7 %) respondentů. Velkou školku ve městě, 3-4 třídy, navštěvuje 72 (67,3 %) respondentů. Výsledky jsou totožné s předchozí otázkou.



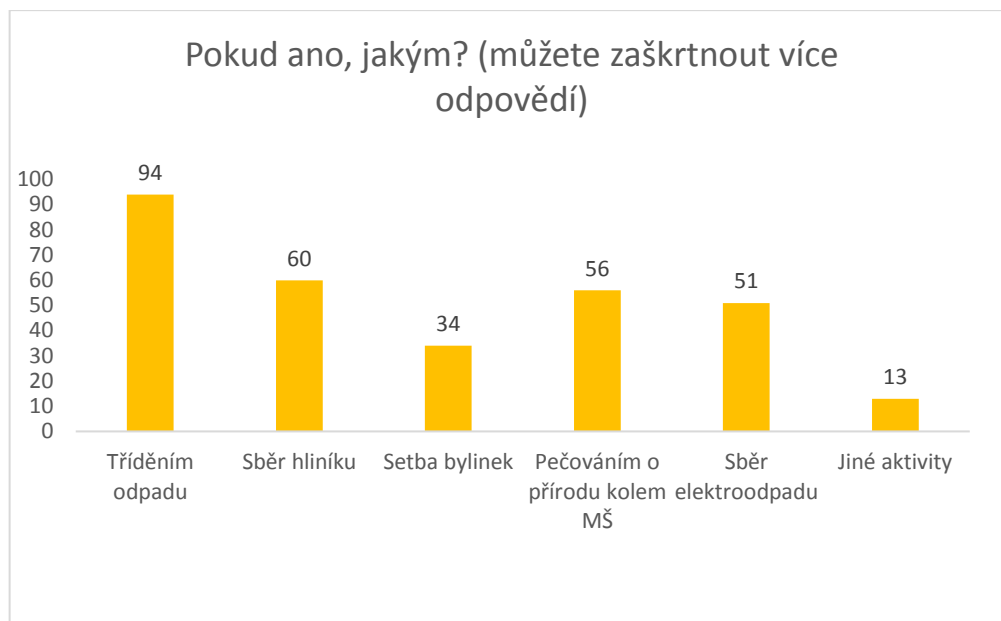
Graf 3 Rozložení respondentů, už jste někdy slyšeli o Environmentální výchově?

Na třetí otázku ohledně toho, zda respondenti znají pojem Environmentální výchova mi odpovědělo 83,2 % rodičů kladně a 16,8 % záporně. Výsledky této otázky dle mého názoru dopadly dobře. Většina rodičů už o tomto tématu něco slyšela a se zbylým počtem respondentů se dá pracovat, tak abychom zvýšili informovanost o Environmentální výchově.



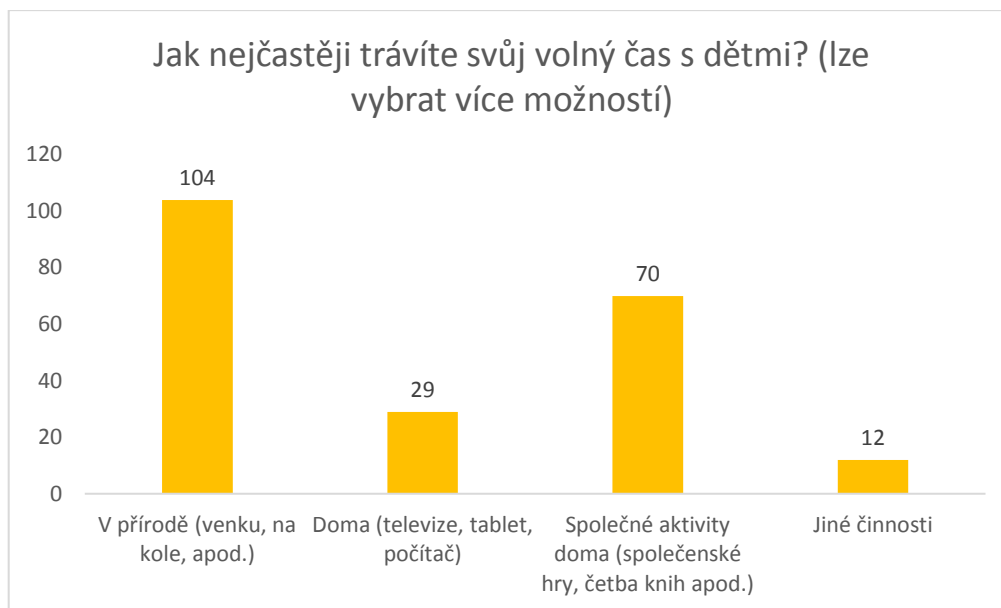
Graf 4 Rozložení respondentů, zabývá se Vaše školka nějakým odvětvím Environmentální výchovy?

Velmi kladně dopadla i otázka číslo čtyři, ve které jsem se dotazovala na to, zda se školka respondentů zabývá nějakým odvětvím Environmentální výchovy. Skoro většina celých 101 (94,4 %) respondentů odpovědělo ano a pouhých 6 (5,6 %) respondentů, že ne. Pozitivně hodnotím to, že školky se snaží zapojit do svého chodu Environmentální výchovu a rodiče jsou s tím obeznámeni.



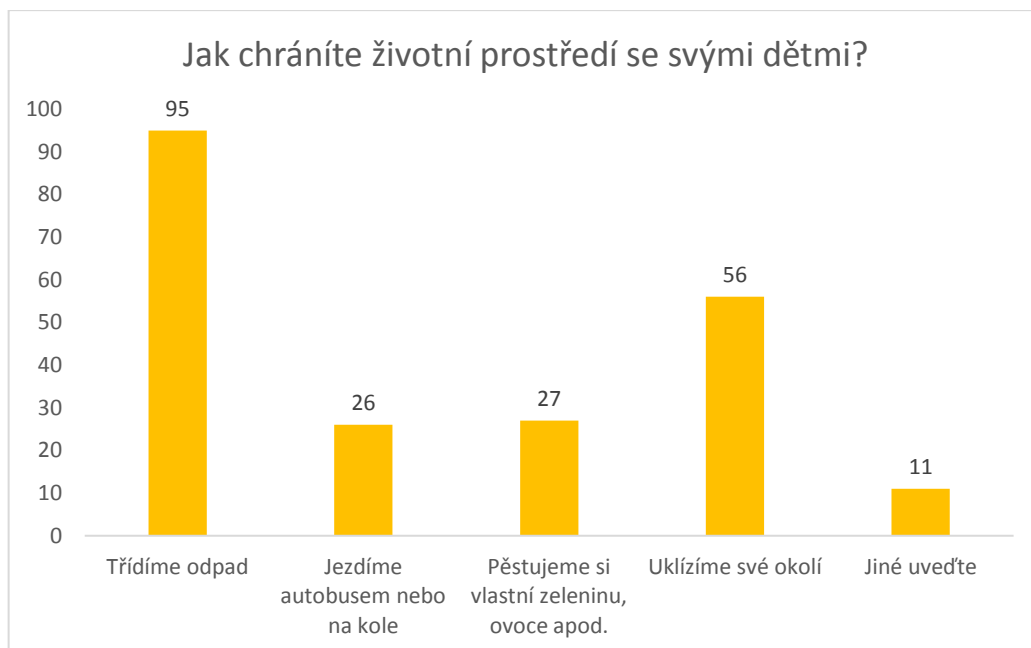
Graf 5 Rozložení respondentů, pokud ano, jakým?

Pátá otázka navazuje na otázku číslo čtyři a zjišťují v ní jakými jednotlivými odvětvími se zabývá školka, kterou respondenti navštěvují. V této otázce mohli zaškrtnout více odpovědí. Nejčastěji rodiče uváděli, že ve školkách třídí odpad (91,3 %). Dalším nejčastěji zaškrťovaným bodem byl sběr hliníku (58,3 %). Hned po sběru hliníku byla péče o přírodu kolem MŠ (54,4 %). Skoro polovina respondentů zaškrtila sběr elektroodpadu (49,5 %). Mezi jiné aktivity rodiče uváděli návštěvy SEV a Ekocenter (9 odpovědí). Dále pak provozování ptačích krmítek, chov drobných zvířat, zmínili i hmyzí hotel. Výsledky této otázky také hodnotím velmi pozitivně, protože je vidět, že většina rodičů má povědomí o činnostech mateřské školy v rámci Environmentální výchovy.



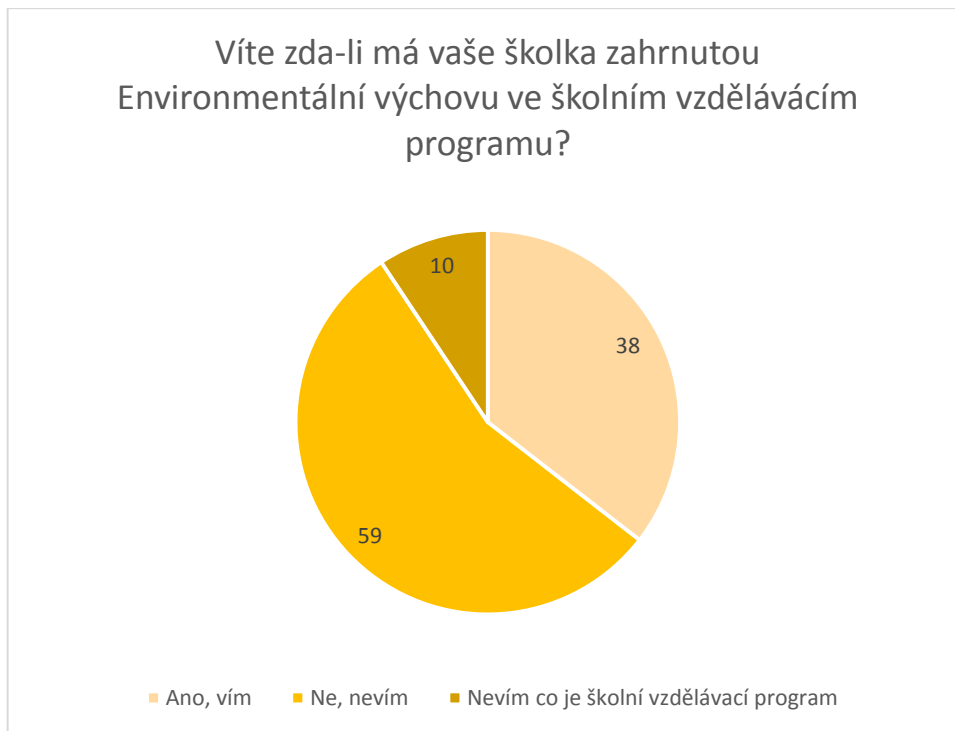
Graf 6 Rozložení respondentů, jak nejčastěji trávíte svůj volný čas s dětmi?

V další otázce jsem zjišťovala jakým způsobem tráví rodiče čas se svými dětmi. Zajímalo mě to z toho důvodu, jestli rodiče, kteří se aktivně věnují ochraně životního prostředí, mají tendence i svůj volný čas trávit s dětmi právě venku. Moje domněnka se potvrdila. Respondenti mohli zaškrtnout více odpovědí. Většina respondentů (97,2 %) zaškrtnula pobyt v přírodě. 70 respondentů (65,4 %) odpovědělo, že tráví svůj volný čas společnými aktivitami doma, jako jsou společenské hry, nebo četba knih. Pouze 29 respondentů (27,1 %) zaškrtnulo, že s dětmi tráví čas u počítače, televize či tabletu. 12 respondentů (11,2 %) využilo možnost napsat jiné aktivity. Zmiňovali se například o zpívání, tancování, kultuře, sportu, cestování. Jeden respondent uvedl, že se s dětmi snaží vyhýbat televizi a tabletu. V neposlední řadě bylo mezi odpověďmi i společné vaření a domácí práce.



Graf 7 Rozložení respondentů, jak chráníte životní prostředí se svými dětmi?

V otázce číslo sedm, byli respondenti dotazováni na to, jakým způsobem chrání životní prostředí oni sami s dětmi. 88,8 % respondentů zaškrtnulo, že se svými dětmi třídí odpad. 52,3 % respondentů zaškrtnulo, že uklízí své okolí. 25,2 % si pěstuje svoji vlastní zeleninu nebo ovoce. 24,3 % se snaží jezdit autobusem a na kole, více než autem. 10,3 % uvedlo jiné aktivity chránící životní prostředí. Mezi jiné činnosti respondenti uváděli kupování lokálních potravin, šetření vodou, elektřinou. Dále zmiňovali také ohleduplnost ke zvířatům v rámci vegetariánství, neplytvat jídlem a kompostovat. Dokonce jeden respondent uvedl, že topí biomasou, má solární panely na ohřev vody a fotovoltaiku. Byla zde i odpověď, že to respondent nepovažuje za důležité, aby vedl své dítě k ochraně životního prostředí.



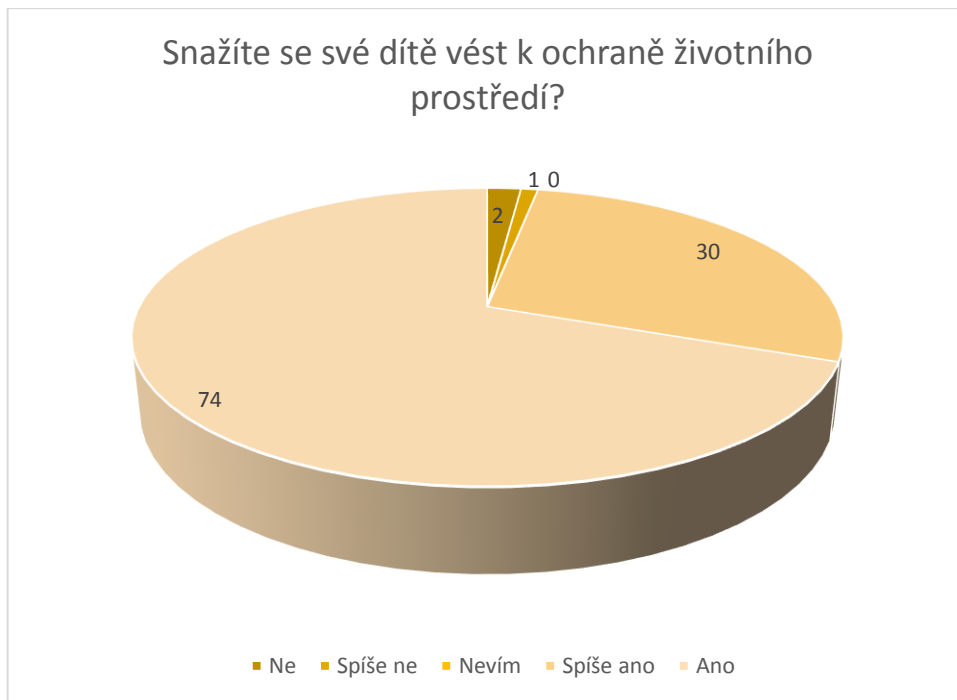
Graf 8 Rozložení respondentů, víte zda-li má Vaše školka zahrnutou Environmentální výchovu ve školním vzdělávacím programu?

V další otázce mě zajímalo, zda respondenti ví o Environmentální výchově ve školním vzdělávacím programu. Výsledky této otázky vyšly dle mých předpokladů. Více jak polovina (55,1 %) neví zda má jejich mateřská škola zahrnutou Environmentální výchovu ve školním vzdělávacím programu. 35,5 % respondentů odpovědělo kladně a pouhých 9,3 % nevědělo co je školní vzdělávací program. Jsem ráda, že je pouze malé množství rodičů, kteří neví co je školní vzdělávací plán. Vzhledem k tomu, že v každé mateřské škole se ŠVP nachází k nahlédnutí.



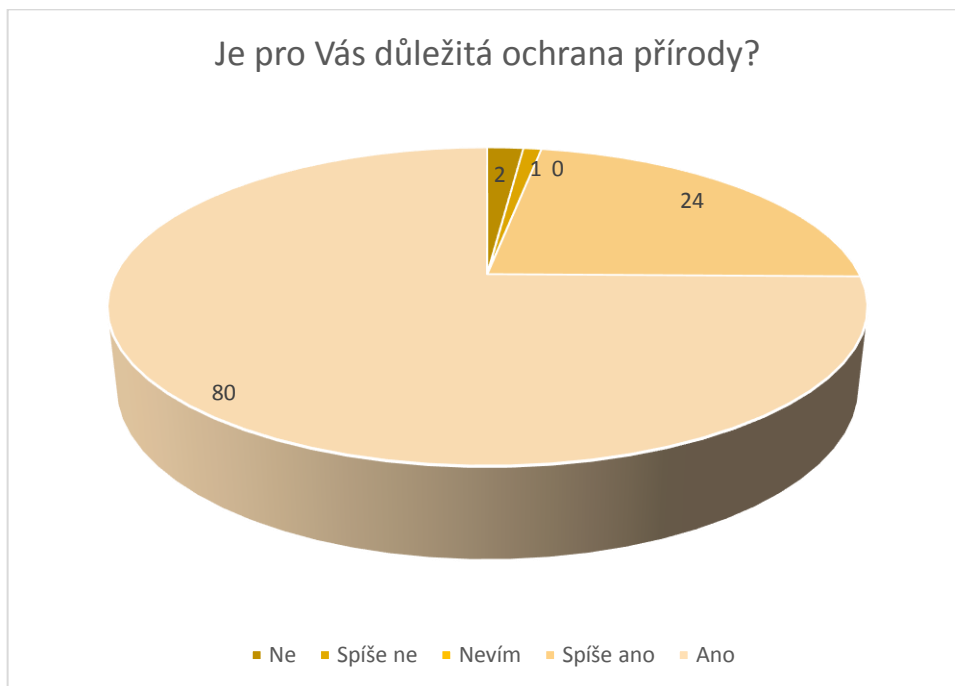
Graf 9 Rozložení respondentů, myslíte si, že je pro Vaše dítě výchova k ochraně životního prostředí důležitá?

V dalších otázkách měli rodiče na výběr z pěti odpovědí – Ano, Spíše ano, Nevím, Spíše ne a Ne. Zjišťovala jsem také názory respondentů na výchovu k ochraně životního prostředí a do jaké míry jí berou jako podstatnou část vzdělávání jejich dítěte. 86 (80,3 %) respondentů odpovědělo, že je pro ně důležitá výchova k ochraně životního prostředí. Možnost Spíše ano zaškrtnulo 18 (16,8 %) respondentů. Jeden respondent nevěděl. A dva (1,8 %) odpověděli, že pro ně není důležité, aby své dítě vedli k ochraně životního prostředí.



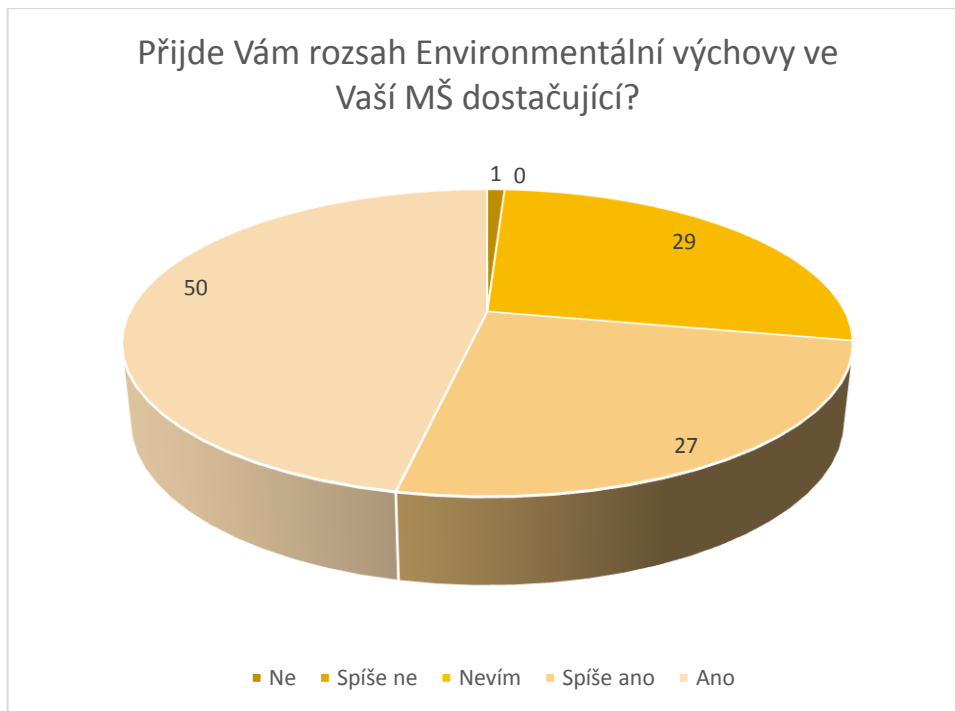
Graf 10 rozložení respondentů, snažíte se své dítě vést k ochraně životního prostředí?

Na otázku zda se snaží své děti vést k ochraně životního prostředí odpovědělo 74 (69,1 %) respondentů ano. Spíše ano odpovědělo 30 (28 %). Možnost nevím nezaškrtl nikdo. Spíše ne vybral jeden respondent a ne dva (1,8 %) respondenti.



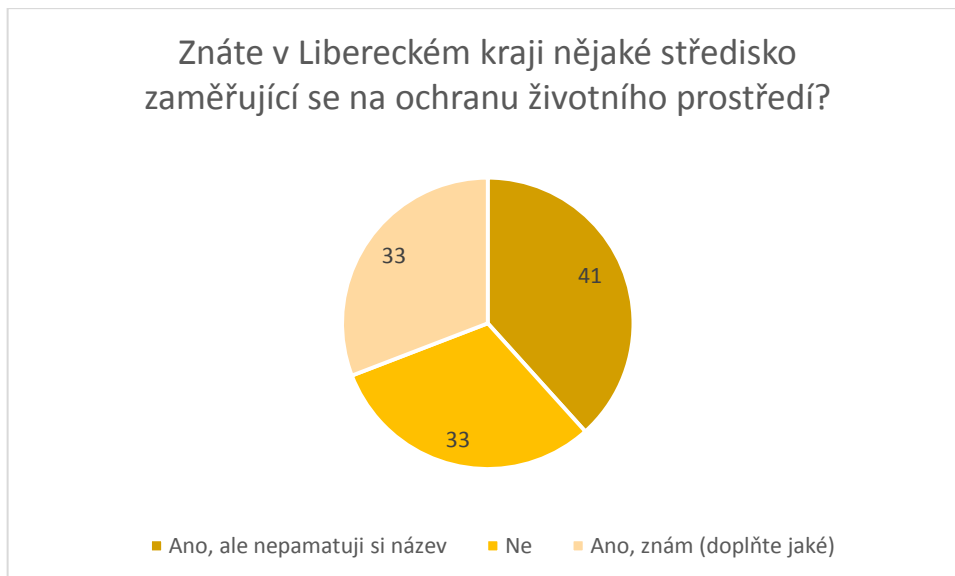
Graf 11 Rozložení respondentů, je pro Vás důležitá ochrana přírody?

Další otázka týkající se názoru respondentů se zaměřovala přímo na rodiče jako cílovou skupinu. Ptala jsem se na to, jestli pro ně samotné je důležitá ochrana přírody. 80 (74,7 %) rodičů zaškrtnulo odpověď ano. Spíše ano zvolilo 24 (22,4 %) rodičů. Možnost nevím nezvolil nikdo. Spíše ne zvolil jeden respondent a možnost ne, zvolili dva (1,8 %) respondenti.



Graf 12 Rozložení respondentů, přijde Vám rozsah Environmentální výchovy ve Vaší MŠ dostačující?

V předposlední otázce jsem se zaměřila na environmentální výchovu v mateřských školách a zda přijde rodičům EVVO v jejich mateřské škole dostačující. 50 (46,7 %) respondentů zaškrtno ano. Spíše ano zvolilo 27 (25,2 %) respondentů. Možnost nevím zaškrtno 29 (27,1 %) respondentů. Odpověď ne zvolil pouze jeden respondent.



Graf 13 Rozložení respondentů, znáte v Libereckém kraji nějaké středisko zaměřující se na ochranu životního prostředí?

V poslední otázce svého dotazníku jsem zjišťovala, za rodiče znají nějaké středisko ekologické výchovy v Libereckém kraji. Možnost ano znám, ale nepamatuji si název odpovědělo 41 (38,3 %) rodičů. Na možnost ne znám, odpovědělo 33 (30,8 %) respondentů. Měli možnost napsat konkrétní střediska ekologické výchovy, které znají. Tuto možnost zaškrtno 33 (30,8 %) respondentů. Mezi nejčastěji bylo zmiňováno SEV Divizna Liberec (66,6 %), 7 respondentů jmenovalo Ekologické centrum při Jablonci nad Nisou. 6 respondentů jmenovalo Čmeláka, stejný počet respondentů má i Střevlík. Zmiňovali také SEV Český ráj, Suchopýr a nadaci pro záchranu a obnovu Jizerských hor.

Tab. 1

	Vesnice		Město	
	Ano	Ne	Ano	Ne
Už jste slyšeli o Environmentální výchově?	91,4 %	8,6 %	78,9 %	21,1 %
Zabývá se Vaše školka nějakým odvětvím Environmentální výchovy?	91,4 %	8,6 %	95,8 %	4,2 %
Pokud ano, jakým? (můžete zaškrtnout více odpovědí)	Tříděním odpadu: 96,9 % Pečováním o přírodu kolem MŠ: 40,6 % Setba bylinek: 31,3 % Sběr hliníku: 6,3 % Sběr elektroodpadu: 6,3 % Jiné: 0 %	Tříděním odpadu: 88,6 % Sběr hliníku: 81,4 % Sběr elektroodpadu: 68,6 % Pečováním o přírodu kolem MŠ: 60 % Setba bylinek: 32,9 % Jiné aktivity: 18,6 % (Exkurze do SEV, škola v přírodě..)		
Jak nejčastěji trávíte volný čas se svými dětmi?	Pobyt v přírodě: 100 % Společné aktivity doma: 71,4 % Doma: 37,1 % Jiné činnosti: 0 %	Pobyt v přírodě: 95,8 % Společné aktivity: 63,4 % Doma: 22,5 % Jiné činnosti: 16,9 % (zpěv, tanec, kultura...)		
Jak chráníte životní prostředí se svými dětmi Vy?	Třídíme odpad: 97,1 % Uklízíme své okolí: 42,9 % Jezdíme autobuse, na kole: 25,7 % Pěstujeme vlastní ovoce, zeleninu: 17,1 % Jiné: 5,7 % (staráme se o krmelec, nepovažuji to za důležité)	Třídíme odpad: 85,9 % Uklízíme své okolí: 56,7 % Pěstujeme si vlastní zeleninu, ovoce: 29,6 % Jezdíme autobusem, na kole: 23,9 % Jiné: 12,7 % (biomasa, solární panely, kompost...)		

Víte zda má Vaše školka zahrnutou Environmentální výchovu ve Školním vzdělávacím programu?	Ne, nevím: 71,4 % Nevím co je ŠVP: 22,9 % Ano, vím: 5,7 %	Ano, vím: 49,3 % Ne, nevím: 47,9 % Nevím co je ŠVP: 2,8 %
Myslíte si, že je pro Vaše dítě výchovy k ochraně životního prostředí důležitá?	Ano:74,3 % Spíše ano: 22,9 % Nevím: 0 % Spíše ne: 0 % Ne: 2,9 %	Ano: 83,1 % Spíše ano: 14,1 % Nevím: 1,4 % Spíše ne: 0 % Ne: 1,4 %
Snažíte se své dítě vést k ochraně životního prostředí?	Ano:74,3 % Spíše ano: 22,9 % Nevím: 0 % Spíše ne: 0 % Ne: 2,9 %	Ano: 67,6 % Spíše ano: 29,6 % Nevím: 0 % Spíše ne: 1,4 % Ne: 1,4 %
Je pro Vás důležitá ochrana přírody?	Ano:74,3 % Spíše ano: 22,9 % Nevím: 0 % Spíše ne: 0 % Ne: 2,9 %	Ano: 74,6 % Spíše ano: 22,2 % Nevím: 0 % Spíše ne: 1,4 % Ne: 1,4 %
Přijde Vám rozsah Environmentální výchovy ve Vaší MŠ dostačující?	Ano: 34,3 % Spíše ano: 25,7 % Nevím: 37,1 % Spíše ne: 0 % Ne: 2,9 %	Ano: 52,1 % Spíše ano: 25,4 % Nevím: 22,5 % Spíše ne: 0 % Ne:0 %
Znáte v Libereckém kraji nějaké středisko zabývající se ochranou přírody?	Ano, ale nepamatuji si název: 54,3 % Ne, neznám: 40 % Ano, znám (uved'te): 5,7 %	Ano, ale nepamatuji si název: 29,6 % Ne, neznám: 26,8 % Ano, znám (uved'te): 43,7 %

V předchozí tabulce nalezneme srovnání jednotlivých dat a to jak odpovídali respondenti na vesnici a jak odpovídali respondenti ve městě. Z tabulky nám vyplývá, že všechny školky, ze kterých byly sbírány dotazníky, se věnují Environmentální výchově. Nejčastěji tříděním odpadu (96,9 % na vesnici 88,6 % ve městě). Na městské školce převládá dále sběr hliníku (81,4 %) a elektroodpadu (68,6 %). Dále je také z výsledků výzkumu jasné, že rodiče se snaží, ať už na vesnici nebo ve městě, trávit se svými dětmi volný čas v přírodě (vesnice 100 %, město 95,8 %). V porovnání vesnice s městem, můžeme říct, že rodiče na vesnici více jezdí autobusem či na kole (25,7 %), než ve městě (23,9 %). Respondenti ve městě (29,6 %) však oproti vesnici (17,1 %) více pěstují zeleninu či ovoce. Ne vesnických školkách více rodičů nevědělo zda má jejich školka ve Školním vzdělávacím programu Environmentální výchovu (5,7 %), na rozdíl od městské školky, kde to vědělo více respondentů (49,3 %). Ve městě také více rodičů uvedlo, že ví co je Školní vzdělávací program. Na vesnici to bylo pouhých 2,8 %. Pro tři čtvrtiny respondentů jak z vesnice tak z města je důležité, aby své dítě vedlo k ochraně přírody. Stejně tak se snaží vést své dítě k ochraně životního prostředí. Stejně procento rodičů (74 %) uvedlo, že je pro ně samotné důležitá ochrana přírody. Na otázku zda respondentům přijde rozsah Environmentální výchovy v jejich mateřské škole dostačující, volili Ano nebo spíše ano více ve městě (dohromady 77,5 %) než na vesnici (dohromady 60 %). Z toho můžeme usuzovat, že ve vesnických školkách se zabývají Environmentální výchovou méně než ve městě. Co se týká Středisek environmentální výchovy v Libereckém kraji odpovědělo 60% na vesnici a 73,3 % ve městě, že nějaké zná. V porovnání s městem, respondenti z vesnice méně využívali možnost odpovídat v otázkách s volbou jiné.

Mezi vytyčené dílčí cíle patřilo zjistit informovanost rodičů ohledně Environmentální výchovy. Z grafů a tabulky výše můžeme usoudit, že většina rodičů je dostatečně informována. Další cíl dozvědět se, jestli mateřské školy využívají Environmentální výchovu, taktéž můžeme ze sesbíraných dat usoudit, že mateřské školy aktivně využívají Environmentální výchovu a snaží se jí v rámci svých možností zapojit do výchovy a vzdělávání. Názory rodičů na ochranu životního prostředí byly vesměs kladné. Našli se respondenti, pro které je to dle jejich slov ztráta času. Většina rodičů zná nějaké SEV v Libereckém kraji a má s ním zkušenost ať už zprostředkovanou dítětem a nebo osobní.

Hlavním výzkumnou otázkou bylo, zda se liší informovanost ohledně Environmentální výchovy na vesnici a ve městě. Z tabulky výše můžeme usoudit, že se liší informovanost například co se týče Environmentální výchovy a Školního vzdělávacího programu. Na otázku jak jsou rodiče informováni ohledně Environmentální výchovy můžeme odpovědět, že rodiče jsou víceméně dostatečně informováni. Na další dílčí otázku zda využívají mateřské školy Environmentální výchovu, můžeme také odpovědět kladně. Na předposlední dílčí výzkumnou otázku můžeme také odpovědět kladně, protože většina rodičů má kladný vztah k ochraně životního prostředí. Na poslední dílčí otázku si také můžeme odpovědět kladně, protože většina rodičů zná nějaké SEV v Libereckém kraji.

Porovná-li moje předpoklady, které jsem si vymezila na začátku výzkumné části, s výsledky této tabulky vyšly výsledky výzkumné části lépe, než moje předpoklady. Více jak 50 % rodičů je informováno o Environmentální výchově. Více jak 40 % uvedlo, že jejich mateřská škola využívá Environmentální výchovu. Více jak 80 % rodičů má kladný vztah k ochraně životního prostředí. A více jak 30 % rodičů zná nějaké SEV v Libereckém kraji.

4.4 Doporučení pro praxi

Z výsledků výzkumu jsme zjistili, že:

- Dotazníku se zúčastnilo více respondentů z města (67,3 %) než z vesnice (32,7 %)
- Většina (83,2 %) respondentů zná pojem Environmentální výchova.
- 94,4 % respondentů vodí dítě do školky, která se zabývá nějakým odvětvím Environmentální výchovy.
- Nejvíce se školky zabývají tříděním odpadu (91,3 %), sběrem hliníku (58,3 %) a pečováním o přírodu kolem MŠ (54,4 %).
- Rodiče se snaží se svými dětmi trávit volný čas venku (97,2 %) nebo společnými aktivitami doma (65,4 %).
- 88,8 % respondentů třídí se svými dětmi odpad a 52,3 % respondentů uklízí své okolí.
- Pouze 35,5 % rodičů ví jestli má jejich MŠ Environmentální výchovu v ŠVP. Polovina rodičů nevěděla a 9,3 % rodičů neznala ŠVP.
- Pro 80,4 % respondentů je důležité vést své dítě k ochraně životního prostředí. 69,2 % respondentů vede své dítě k ochraně životního prostředí. Pro 74,8 % respondentů je důležitá ochrana přírody. 46,7 % přijde Environmentální výchova v jejich MŠ dostačující.
- 69,1 % rodičů zná nějaké SEV v Libereckém kraji.

Vzhledem k tomu, že většina odpovědí byla respondentů z města, bych doporučila na vesnických školkách zlepšit komunikaci s rodiči. Městská mateřská škola, šířila dotazníky pomocí emailu a portálu www.skolanadlani.cz. Vesnické školky šířili dotazník ústně tzn. osobně byli požádáni pedagogem v konkrétních třídách (dostali papírek s vytištěným odkazem). Nemohu z této zkušenosti usuzovat, že komunikace mezi školkou a rodičem na vesnici nefunguje. Můžu mít domněnku, že rodiče na vesnici nepovažovali za důležité se dotazníku zúčastnit, nebo neměli dostatek prostředků. Doporučila bych na vesnických školkách rozšířit komunikaci o emaily.

V dnešní době má většina lidí připojení k internetu a podobné servery jako výše zmiňovaná Škola na dlani, dokáže celkem snadno zpřístupnit komunikaci mezi školkou a rodičem.

Výzkum dle mého názoru dopadl neočekávaně dobře. Ve školkách nalezneme Environmentální činnosti a akce pro rodiče. Většina rodičů považuje za důležitou ochranu životního prostředí. Názory rodičů se snadno přenáší na malé děti a pokud mají dostatek environmentálních podnětů i z mateřské školy pak je to ideální stav k šíření osvěty. K ještě větší efektivnosti bych doporučila na vesnických školkách zapojit Environmentální výchovu do ŠVP. V rámci toho mohou jako poradce kontaktovat koordinátora EVVO pro Liberecký kraj.

Dále bych doporučila více využívat ekoprogramů, které jsou v Libereckém kraji dostupné, ať už v Divizně Liberec, v Ekocentru v Jablonci nad Nisou nebo ve Střevlíku. Pokud je pro školku obtížná doprava za ekoprogramem, dá se objednat i ekoprogram přímo do školky. Dalším možným doporučením je literatura vztahující se k Environmentální výchově v předškolním vzdělávání. Spoustu činností nalezneme v knihách: Environmentální výchova v mateřské škole (E. Leblová. Portál. V této knize nalezneme například projekty vztahující se k Environmentální výchově a máme zde k tomu písničky, básničky, motivaci, různé příběhy. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání (K. Jančaříková. Raabe). Dále můžeme využít příběhy k přiblížení Environmentální výchovy a to Environmentální výchova v příbězích (S. Janoušková, P. Kukul. Fortuna). Využít se dají i grafomotorické listy. Úplně nejjednodušší řešení jak dětem přiblížit přírodu je, umožnit jim pobyt v přírodě. Řízená činnost i volná hra se dá provozovat na čerstvém vzduchu a za jakéhokoliv počasí. Odkáži se zde na J. A. Komenského: „*Proto budiž učitelům zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno všem smyslům, kolika možno. Totiž věci viditelné zraky, slyšitelné sluchu, vonné čichu, chutnatelné chuti a hmatatelné hmatu; a může – li něco být vnímáno najednou více smysly, budiž to předváděno více smyslům.*“ (J.A.Komenský). Ke zkoumání přírody všemi smysly se dají využít přenosné dětské lupy, kterými mohou děti zkoumat například půdu nebo malý hmyz kolem nás.

Environmentální výchovu můžeme rozvíjet pomocí hudební výchovy, výtvarné, tělesné, pohybové a dramatické. Pomocí projektů dramatické výchovy můžeme dětem přiblížit pocity například pokáceného stromu.

Navrhované činnosti na zvýšení aktivity rodičů ve spolupráci s mateřskou školou a ve spojení s Environmentální výchovou mohou být třeba odpolední akce s rodiči a dětmi:

- Uklízíme své okolí: rodiče společně s dětmi mají pytle a rukavice a sbírají odpadky kolem MŠ.
- Brigáda pro rodiče: šikovní tatínci a maminky mohou se svými dětmi přijít zvelebit zahradu školky (sázení květin, bylinek, plení, zhotovení záhonků...).
- Společné výlety s rodiči a dětmi pořádané školkou v rámci poznávání svého okolí.
- Stopovaná s úkoly, které budou zaměřené na Environmentální výchovu. Na konci stopované si děti s rodiči mohou opéct buřtu.
- Den matek zaměřený na zdravé stravování: maminky s dětmi mohou doma připravit třeba zdravou pomazánku a pak jí přinést na ochutnání. Mohou si mezi sebou šířit recepty.
- Soutěž o nejnápaditější hračku vyrobenou doma z přírodních materiálů.
- Soutěže vymyšlené rodiči pro děti v dopoledních hodinách zaměřené na Environmentální výchovu.
- V letních měsících s rodiči zkoumat přírodu pomocí bosé nohy. Procházky bosky.
- Využít šikovné tatínky ke stavbě kompostu.
- Sběrový týden – sběr papíru.
- Společné rafty s přespáním ve stanu.

Navrhované činnosti pro pedagogy zaměřené na Environmentální výchovu.

- Návštěva ekocentra.
- Návštěva farmářských trhů.
- Pěstování si vlastních bylinek, či zeleniny na zahradě mateřské školy.
- Výlety do okolí.
- Vytváření výrobků z přírodnin.
- Recyklace materiálu na výrobky, či jiné užitečné věci.
- V zimě pravidelné návštěvy krmelce a péče o krmítka.
- Na Velikonoce zasazení osení.
- Pomáhat s dětmi při zasazování nových stromků v lese.
- Neplýtvat jídlem a vodou. Používat kompost. Seznámit děti s možností kompostování.
- V rámci výtvarné výchovy vytvořit land art.
- Výlet na farmu, či hospodářství. Seznámení dětí s pěstováním zeleniny (brambory, mrkev...), obhospodařováním hospodářských zvířat.

Navrhované změny pro ředitele/ředitelky mateřských škol:

- Zajištění lokálních potravin.
- Třídít odpad, který obecně školka vyprodukuje.
- Zapojit do Školního vzdělávacího programu Environmentální výchovu.
- Posílat pedagogy na semináře a školení ohledně Environmentální výchovy.
- Zapojit se do Ekologických projektů a programů.
- Podporovat rodiče v třídění odpadu, umožnit jim třídít i hliník a elektroodpad.
- Více spolupracovat s ekocentry a SEV.
- Pořádat školu v přírodě.
- Motivovat pedagogy k sebevzdělávání v oblasti Environmentální výchovy.

5 Závěr

Bakalářská práce seznamuje čtenáře s teoretickými pojmy Environmentální výchovy. Přibližuje teoretická východiska jako je Bílá kniha, RVP a ŠVP. Zamíří i do dějin předškolního vzdělávání a jeho vývoje. Zabývá se dále vysvětlením pojmů EVVO, Ekologie, Ekologická výchova, Environmentalistika, Environmentální výchova a Výchova a vzdělávání k udržitelnému rozvoji. Dále jsou zde vytyčeny cíle Environmentální výchovy a jednotlivé oblasti RVP v souvislosti s EVVO. Seznamuje také s koordinátorem EVVO, s Ekologickou mateřskou školou a lesní mateřskou školou. Nalezneme zde prostředky a metody Environmentální výchovy a Střediska ekologické výchovy v Libereckém kraji.

Dotazníkové šetření mělo odpovědět na všechny výzkumné otázky, vyvrátit či potvrdit předpoklady a splnit hlavní a dílčí cíle bakalářské práce. Hlavní cíl byl splněn pouze částečně, kvůli menšímu počtu respondentů z vesnických školek. Porovnání výsledků nalezneme v tabulce č.1. Dílčí cíle pak byly splněny. Výzkumné otázky byly úspěšně zodpovězeny. Zpracování otázek nebylo těžké, vzhledem k dotazníku vytvořenému na internetu. Obtížnější bylo zpracovávání otázek polouzavřených, kde měli možnost respondenti doplnit svou odpověď pakliže se lišila od nabídnutých odpovědí. Našli se respondenti, kteří odpovídali negativně, ale z celkového součtu respondentů šlo o zanedbatelné procento (1,8 %). Doufám, že i když negativně odpovídali, že se aspoň zamysleli nad tím, jak začít chránit přírodu. Některé odpovědi respondentů byli překvapující a velmi pozitivní. Následně zde nalezneme doporučení pro praxi, kde jsou návrhy různých činností jak pro rodiče s dětmi, tak pro pedagogy a ředitele mateřských škol.

Z výzkumného šetření mám radost, protože si myslím, že dle mého dopadlo dobře. Respondenti znají pojem Environmentální výchova, orientují se v něm a snaží se ho sami přibližovat svým dětem.

6 Seznam použité literatury:

ČESKO. Zákon č. 123/1998 Sb. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-123>

ČESKO. Zákon č. 17/1992 Sb. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

ČESKO. Zákon č. 114/1992 Sb. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114>

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-807-3151-478.

DAŇKOVÁ, Lenka, ed. *Škola pro život: příručka k realizaci školních programů ekologického/environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a výchovy k udržitelnému způsobu života*. Praha: Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, 2004. ISBN 80-903345-0-4.

Divizna Liberec: Městské středisko ekologické výchovy při ZOO Liberec [online]. Liberec [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://divizna.zooliberec.cz/>

HAVLICKÁ, Eva, MARXOVÁ, Zuzana a kol. autorů. *Ekologické hry*. Olomouc: Dům dětí a mládeže, 1992. ISBN: není známo.

JAKRLOVÁ, Jana a Jaroslav PELIKÁN. *Ekologický slovník terminologický a výkladový*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 807168644-1.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, c2010. ISBN 978-808-6307-954.

KINDELMANNOVÁ, Jana. *Nika: časopis pro ochranu přírody a životního prostředí*. Praha: Český svaz ochránců přírody Nika, 86. ZO, 1980-. ISSN 0862-514x.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. 2. vyd. Praha: Dědictví Komenského, 1930. Knihovna pedagogických klasiků.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3.

KŘIVÁNKOVÁ, Dana. *Školní zahrada jako přírodní učebna*. 2012. Praha: Lipka. ISBN: není známo.

MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou: [metodická příručka pro začínající učitele a pedagogické pracovníky středisek ekologické výchovy]*. Brno: Rezekvítek, 2000. ISBN 80-902-9540-1.

Ministerstvo životního prostředí: Ministerstvo životního prostředí [online]. 2008 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: www.mzp.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty [online]. 2008 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: www.msmt.cz

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-786-1.

Semínko země z.s. [online]. 2009 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.seminko-zeme.cz/>

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-87000-00-5.

Středisko ekologické výchovy Český ráj [online]. 2010 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.sevceskyraj.cz/>

Střevlík: Středisko ekologické výchovy Libereckého kraje [online]. 2012 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.strevlik.cz/>

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠLÉGL, Jiří. *Dějiny výchovy dětí předškolního věku*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2012. ISBN 978-80-7414-592-6.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškolky a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012. ISBN 978-80-7212-593-7.

6 Seznam příloh

Příloha č.1 – Dotazník

Srovnání informovanosti rodičů ohledně environmentální výchovy na vesnici a ve městě.

Dobrý den,

jmenuji se Vendula Groulíková, jsem studentkou 3. ročníku PdF v Hradci Králové oboru Učitelství pro mateřské školy a ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je anonymní a mým cílem je srovnat informovanost rodičů ohledně environmentální výchovy na vesnici a ve městě.

Děkuji za Váš čas.

Environmentální výchova = komplexní vedení žáků ke vztahu mezi člověkem a přírodou.

1) Zaškrtněte zda Vaše dítě navštěvuje školku na vesnici, nebo ve městě.

Vesnice

Město

2) Jak velkou školku Vaše dítě navštěvuje?

Malá školka (1-2 třídy)

Velká školka (3-4 třídy)

Jiná (dopište)

3) Už jste někdy slyšeli o environmentální výchově?

Ano

Ne

4) Zabývá se Vaše školka nějakým odvětvím environmentální výchovy?

Ano

Ne

5) Pokud ano jakým? (můžete zaškrtnout i více odpovědí)

Tříděním odpadu

Sběr hliníku

Setba bylinek

Pečováním o přírodu kolem MŠ

Sběr elektroodpadu

Jiné aktivity, uveďte:

6) Jak nejčastěji trávíte volný čas se svými dětmi? (lze vybrat více možností)

V přírodě (venku, na kole apod.)

Doma (televize, tablet, počítač)

Společné aktivity doma (společenské hry, četba knih apod.)

Jiné činnosti uveďte

7) Jak chráníte životní prostředí se svými dětmi Vy?

Třídíme odpad

Jezdíme autobusem nebo na kole

Pěstujeme si vlastní zeleninu, ovoce apod.

Uklízíme své okolí

Jiné, uveďte:

8) Víte, zda-li má Vaše školka zahrnutou Environmentální výchovu ve Školním vzdělávacím programu?

Ano, vím

Ne, nevím

Nevím co je Školní vzdělávací program

9) Zaškrtněte

Myslíte si, že je pro Vaše dítě ochrana životního prostředí důležitá?

Ne Spíše ne Nevím Spíše ano Ano

Snažíte se své dítě vést k ochraně životního prostředí?

Ne Spíše ne Nevím Spíše ano Ano

Je pro Vás důležitá ochrana přírody?

Ne Spíše ne Nevím Spíše ano Ano

Přijde Vám rozsah environmentální výchovy ve Vaší MŠ dostačující?

Ne Spíše ne Nevím Spíše ano Ano

10) Znáte v Libereckém kraji nějaké středisko zaměřující se na ochranu životního prostředí?

Ano, ale nepamatuji si název

Ne

Ano, znám (doplňte jaké):